

НОВЕ У ЗАКОНОДАВСТВІ

Андрушко А.В.

доцент кафедри теорії

та історії держави і права

Хмельницького інституту регіонального

управління та права,

кандидат юридичних наук

ЗАКОНОДАВСТВО ПРО ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ ВІД НЕЩАСНОГО ВИПАДКУ НА ВИРОБНИЦТВІ ТА ПРОФЕСІЙНОГО ЗАХВОРЮВАННЯ, ЯКІ СПРИЧИНИЛИ ВТРАТУ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ

З прийняттям Закону України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності”¹ назустріч необхідність його наукового аналізу. В силу реформування системи страхування в Україні, правовідносини загальнообов’язкового державного соціального страхування є новими і не отримали належного висвітлення у наукових працях вчених.

Донедавна відшкодування шкоди, заподіяної працівникові ушкодженням здоров’я, регламентувалось трудовим законодавством. Соціальний захист потерпілих забезпечувався за кошти відповідних підприємств.

До певного часу така система виконувала покладені на неї функції, але законодавча практика щодо ліквідації, реорганізації, перепрофілювання підприємств показала, що велика кількість потерпілих залишалася без соціальної підтримки. Крім того, норми щодо відшкодування такої шкоди були розрізненими та не являли собою цілісної системи.

Останніми роками ця проблема постала особливо гостро, що й спонукало до реформування системи страхування та прийняття 23 вересня 1999 року Закону України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності” (введений в дію з 1 квітня 2001р.).

Необхідність дослідження цього питання є актуальним, оскільки від нього залежатиме розробка і реалізація концепції державної соціальної політики, перспектива розвитку чинного трудового та соціального законодавства, а також те, наскільки повно працівники, роботодавці та Фонд соціального страхування від нещасних випадків зможуть реалізувати свої права в даній сфері діяльності. Актуальності це питання набуває ще й тому, що страхування від нещасного випадку є одним із пріоритетних напрямків соціальної політики України, яка має на меті розробку та втілення дієвого механізму соціального страхування, охорони життя та здоров’я працівників у процесі їхньої трудової діяльності.

Відмінною рисою Закону є те, що ним визначається формування корпоративного фонду роботодавців, створеного з метою своєчасного та в повному обсязі відшкодування шкоди, заподіяної роботодавцями найманим працівникам, і є, безумовно, позитивним рішенням для здійснення соціального захисту працівників. Така система соціального забезпечення потерпілих

¹ Закон України „Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності” від 23 вересня 1999 року // Офіційний вісник України. – 1999. – № 42. – С. 2080.

має глибоко гуманні корені, передбачаючи відповідальність роботодавця перед найманим працівником. Разом із тим, підвищується статус найманого працівника, оскільки відтепер він захищений спільним капіталом усіх роботодавців.

Водночас, захищаючи таким чином найманого працівника, роботодавці забезпечують свій бізнес, рятуючи його від неплатоспроможності у разі настання нещасного випадку.

В основу створення Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань покладено принцип справедливості при сплаті страхових внесків, розподілі підприємств за класами професійного ризику виробництва. З іншого боку, передбачається рівний ступінь захисту потерпілих, що є своєрідним проявом договору між роботодавцями та найманими працівниками. Фактично, Фонд створений та діє за принципом „один за всіх і всі за одного”. Аналогічна система соціального захисту потерпілих впроваджена в Німеччині з 1885 року і успішно діє до цього часу².

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві є одним із п'яти видів загальнообов'язкового державного соціального страхування, що передбачається Основами законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, Законом України „Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності”, КЗпП України, Законом України „Про охорону праці” та іншими нормативно-правовими актами.

Дія цього Закону поширюється на осіб, які працюють на умовах трудового договору (контракту) на підприємствах, в установах, організаціях, незалежно від форм власності та господарювання, у фізичних осіб, на осіб, які забезпечують себе роботою самостійно та громадян – суб'єктів підприємницької діяльності.

Суб'єктами страхування від нещасного випадку є застраховані громадяни, а в окремих випадках - члени їх сімей та інші особи, страхувальники та страховик.

Застрахованою є фізична особа, на користь якої здійснюється страхування. Страхувальниками є роботодавці, а в окремих випадках – застраховані особи. Страховик – Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань. Об'єктом страхування від нещасного випадку є життя застрахованого, його здоров'я і працездатність.

За Законом для страхування від нещасного випадку не потрібно згоди або заяви працівника. Страхування здійснюється в безособовій формі. Реєстрація страхувальника у робочому органі виконавчої дирекції Фонду провадиться: для страхувальників – юридичних осіб – у десятиденний строк після одержання свідоцтва про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності; для страхувальників – фізичних осіб, які використовують найману працю – у десятиденний строк після укладення трудового договору (контракту) з першим із найманих працівників

Факт реєстрації страхувальника страховиком засвідчується страховим свідоцтвом, форма якого встановлюється Фондом.

Законодавець визначає, що обставина, внаслідок якої може статися страховий випадок, є страховим ризиком. У свою чергу, страховим випадком є нещасний випадок на виробництві або професійне захворювання, що спричинили застрахованому професійно зумовлену фізичну чи психічну травму за визначених обставин, з настанням яких виникає право застрахованої особи на отримання матеріального забезпечення та/або соціальних послуг.

Заслугує на підтримку позиція законодавця у тому, що порушення правил охорони праці застрахованим, яке спричинило нещасний випадок або професійне захворювання, не звільняє страховика від виконання зобов'язань перед потерпілим. Підставою для оплати потерпілому витрат на медичну допомогу, проведення медичної, професійної та соціальної реабілітації, а також страхових виплат, є акт розслідування нещасного випадку або акт розслідування професійного захворювання (отруєння) за встановленими формами.

² Киселев И.Я. Зарубежное трудовое право. – М.: Вердикт-М, 1999. – 98 с.

Які ж сьогодні передбачаються соціальні послуги та виплати, що здійснюються Фондом соціального страхування від нещасних випадків ?

Це є широкий спектр соціальних послуг, починаючи від своєчасного та в повному обсязі відшкодування шкоди, заподіяної працівникові внаслідок ушкодження його здоров'я або в разі його смерті, допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю до відновлення працездатності або встановлення інвалідності; одноразова допомога в разі стійкої втрати працездатності або смерті потерпілого тощо і закінчуючи організацією цілеспрямованого лікування потерпілого.

Слід підкреслити, що усі види страхових виплат і соціальних послуг застрахованим та особам, які перебувають на їх утриманні, а також усі види профілактичних заходів провадяться Фондом соціального страхування від нещасних випадків за рахунок коштів цього Фонду.

Щодо ступеня втрати працездатності потерпілим, то сьогодні він установлюється МСЕК за участю Фонду соціального страхування від нещасних випадків і визначається у відсотках професійної працездатності, яку мав потерпілий до ушкодження здоров'я. МСЕК установлює обмеження рівня життєдіяльності потерпілого, визначає професію, з якою пов'язане ушкодження здоров'я, причину, час настання та групу інвалідності у зв'язку з ушкодженням здоров'я, а також визначає необхідні види медичної та соціальної допомоги.

За потерпілим, тимчасово переведеним на легшу нижчеоплачувану роботу, зберігається його середньомісячний заробіток на строк, визначений ЛКК, або до встановлення стійкої втрати професійної працездатності. За заявою потерпілого роботодавець зобов'язаний надати йому рекомендовану ЛКК або МСЕК роботу за наявності відповідних вакансій. Якщо у встановлений ЛКК або МСЕК строк роботодавець не забезпечує потерпілого відповідною роботою, то Фонд соціального страхування від нещасних випадків сплачує потерпілому страхову виплату у розмірі його середньомісячного заробітку. Ця норма є новою і визначається як висока соціальна гарантія, установлена Законом.

Позитивним у Законі є також і те, що він чітко визначає особливості реалізації тих чи інших прав суб'єктів при нестандартних ситуаціях. Зокрема, якщо комісією з розслідування нещасного випадку встановлено, що ушкодження здоров'я настало не тільки з вини роботодавця, а й внаслідок порушення потерпілим нормативних актів про охорону праці, розмір одноразової допомоги зменшується на підставі висновку цієї комісії, але не більше як на 50 %.

Особливо важлива норма стосується відшкодування моральної (немайнової) шкоди, заподіяна умовами виробництва, яка не спричинила втрати потерпілим професійної працездатності. Така шкода сьогодні відшкодовується Фондом соціального страхування за заявою потерпілого з викладом характеру заподіяної шкоди та за поданням відповідного висновку медичних органів. Відшкодування здійснюється у вигляді одноразової страхової виплати незалежно від інших видів страхових виплат. Сума страхової виплати за моральну шкоду визначається в судовому порядку. При цьому сума страхової виплати не може перевищувати двохсот розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої на день виплати, незалежно від будь-яких інших страхових виплат.

Разом з тим, Закон містить певні суперечливі положення, прогалини, неузгодженості, які проявляються у процесі його застосування³. Проте в цілому він працює в інтересах держави, об'єднань роботодавців, працівників та Фонду соціального страхування від нещасних випадків. Нині багато розмов точиться з приводу захисту трудових прав працівників, які мають під собою ґрунт. Одним із способів захисту останнього і є загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку та професійного захворювання на виробництві.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою теорії та історії держави і права
Хмельницького інституту регіонального управління та права
(протокол №4 від 24 грудня 2003 року)*

³ Евтеєва Е. КСУ о возмещении морального ущерба // Юридическая практика. – 2004. – № 5(319).